

Tahir Jaha

*Përsëritje
të përdhembshme*

⑦

Jeta e Re

Tahir Jaha
PËRSËRITJE TË PËRDHEMBSHME

Boton
Jeta e re

Redaktor
Ali D. Jasiqi

Recensentë:
Hasan Hasani
Haxhi Vokshi

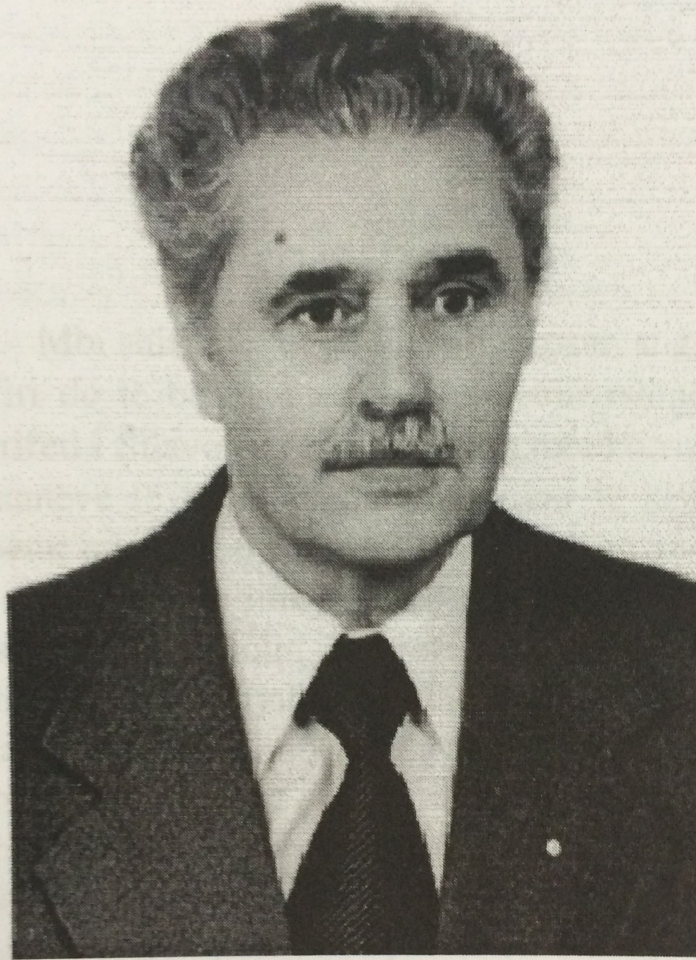
Përkujdesja artistike
Vllaznim Jaha

Tahir Jaha

PËRSËRITJE TË PËRDHEMBSHME

Libri i shtatë

Jeta e Re
Prishtinë 1998

Calvin

Mbi shiritin gjeografik të ngurosur, si gurë kufiri do të bëhej masakra më e tmerrshme – marifeti i Sllavojës që kalli zjarrin mbi kurriz të arnautëve të nëpërkëmbur, mu sikur të kishin mbetur miraz pa trashigimi.

Dhe, njeriu i trojeve arbërore, dashur e pa dashur, ndërrohet rolin me profetin, si me djallin, ashtu ndërmjet fjalës së dhënë e leqeve të ngatërruara. Herë Arbëri bëhet shëjt ndaj djallit, e herë profetin e zë sherri i të dyve dhe, kodër mbas bregu... Profeti largpamës mbyll sytë – bëhet djall – për të kuptuar qëllimet djallëzore të dhelpërës bishtdjegur, në sy të së cilës të dyve u shlyhen hapat për të qenë të çrregjistruar...

-Mbaju! – porositi Profeti.

-Mbaju në mundësh... pranon i marruri në thumb.

-Do të mbahemi duke u përfillur kah mundësitë e kapshme – tha një stërnip iliras.

Ndërthurret një tërkuzë fjalësh e leqesh të

pakëndshme. Andaj thuhet se ka shumë fjalë... Dhe, s'ia arriti kush i gjallë t'i numërojë leqet që mund të vëhen në peshojë me fjalët. Por, Arbërit i kishte punuar çekërku: Me leqe enkas të ndërthurrura sprovon katër fjalë të zgjedhura, nga të cilat një në fillim për t'i zën majë MULLARIT, një t'ia lidhte NENIN në të prerë të bishtit, e tjetrën si VEGËZ të tërkuzës, së cilës i bëhet kurban e katërt – SHPIFJA që merr me vete tri hise të leqeve dhe aq fjalë të nëpërgojura, të cilat çojnë kantar, mbase kanë braktisur të zotin që ka harruar emrin e vet.

Me profetin në krye e djallin në palcë do të mos dija kush Jam, sikur mos të meditoja: *Secili ka zhelet e veta, por më bzhyti është ai që mbahet se të tijat janë më të pastërta.*

-Dhe, pse të flisja gjuhën e përkthimit kur me timën gatuaj bërthamën e besimit të ndërsjellë?!

-Lidhe fjalën me Besën që prek telat e zemrës, së cilës i flenë në hatër besimi i ndërsjellë. – Tërhoqi vërejtjen Profeti.

E, djalli prapështon gjithçka të mundshme: të ngjitmet i bartë bashkë me kryet e gjësë...

Përkujtova hisen e nëpërkëmbur, por “Ora e Maleve” më frymëzoi:

Lavro – lum djali – rrafsh në

natyrë...

Thehet kristali rreze n'pasqyrë.

Në ironinë e “Periudhës Kalimtare” ngula shikimin në hijeshinë e iluzioneve, duke injoruar KOPSHTIN ku kultivohet edhe kopshtari, pa u bërë shërbëtor i mbretëreshës, pa mbajtur zi për fatin e mbretit.

Moti i brishtë çrregulloi natyrën e truallit dhe karakterin e të bijve. Nxiti errësirën e shpellave dhe ilustroi ndryshkun e relikteve mesjetare. Doket e zakonet nuk përjetësojnë dot famën e Kanunit, as ngujimin e Kullave me frëngji të përgjakura. Megjithatë në rrugën e mundimshme, si ndërmjet vazhdës së gjakut dhe vërshimeve të përkohshme harkohet një brryl i vogël ndër kthesa të mëdha, mu aty ku ngriten themelet e MËVETËSISË ashtu siç sprovohet ari në zjarr – drita e vetëdijes kombëtare.

Micani gjenë forcë në mundësitë e pashfrytëzuara... Zgjohet Ora e të bijve. Kaçakët kalojnë rubikonin; eshtrat e martirëve përgëzojnë truallin, si “Lefsh i keq e me nafakë”!

Ç'andëj shoshita do veçori të përditshme, të cilat bëjnë tërësinë e dritës që thith xixat e bebëzave të qeshura... mbërthejnë dashuri e frymëzojnë harmoninë mes njerëzve. Lind dashuria për jetë më të lumtur, doemos me

ndryshime të prera, si e vërtetë e idhët. Mbase ndryshimi i së përditshmes bëhet vetëdije për emancipimin e njeriut deri në shkallë të arsyes – njeri i njerëzuar. Ai nuk pret përsosjen e mjeteve; përforcon luftën për ekzistencë: bukë, ujë e dritë. Rreket ta shuaj skamjen, nëpërmjet të begatimit material e shpirëror, përkundër urrejtjes që çon në kryqzata – “luftë e shenjtë” qytetare.

-Dhe, shih një herë! Sikur të ecja nëpër binarët e hekurtë do të nënkuptoja trenin, të cilit binarët i bëhen krah; vagonat deponi brengash, e lokomotiva meteor – Yll me bisht. Për të arritur cakun, megjithatë duhet takat, frymëzim dhe çiltëri. Madje, nëse çalon takati do t'i vi në ndihmë mëvetësia – mëveshja e domosdoshme, në mënyrë që të kapet çiltëria që ndriçon kryeshkallën – rrafshin ku fitohet përvojë, guxim e urti. Mbase dikend e mëson nevoja, dikush ka grushtin, nga i cili “guri kullon ujë”, e i urti shpon qimen me mend.

Do ta ndija njëfarë kënaqësie, si ndërmjet vuajtjeve e shpresës, për të përgëzuar shtegun e dritës, pa ambicje të tepruar, pa droje se mund ta humbja pusullën në tërthore të pashkelura. Dhe, zura të rrumbullaksoja skajet e njëfarë xherxhefi, duke qëndisur sumbulla graniti të gdhendura thjesht, por ca të qëndrueshme ndaj acarit të stinëve të brishta. Madje, nga

përditshmëritë e përgazepshme veçova shëmbullin e Bacës, i cili nga thesari micanian mori dy kokrra xhevahiri: një grusht prush nga oxhaku që tymon, një gurrë gjak nga krahërori që përballoi "gjasa e ngasa" të fshehta e të përfushta, të përgjakshme e të lavdishme, pa drojën e shiblave, pa huqet e dështimit.

Megjithatë, përreth me gjelbërimin pranveror: dushk e bar e filiza – tfillakë e lisa hijerëndë në trojet arbërore, ku marrin musht e rriten të bijtë e punës e të fjalës. Aty dhe ashtu tajit dyshimi, pabesia e mospërfillja. Mbase durimi që nuk është nënshtrim, por qëndresë burrërore dhe, urtësia pleqërishte mundësojnë farkimin e MËVETËSISË. Arbëri bëhet zot shtëpie në të veten. Dora e pajtimit puç simotrën e të dyjat zbardhin fytyrën – shpërthejnë terrin dhe, selisin dritën në bebëzat e qeshura me shpresë që ta mbështesin mirëkuptimin.

Kjo përmbledhje katërstinëshe e tubëzuar në vend të romanit pret që t'i shoshiten përplasjet, përgëzimet dhe, përcaktimi i bartur në to. Mbase edhe përpjekjet modeste mund të zhदारisin zhavorin e hises së xhevahirit që shkëlqen në THESARIN E KOMBIT. Ç'andej, brendia i bëhet shpirt foljes – formësimi e madhëron, duke mëltnuar në hapësirë të kapshme, ku han arsye fjala e shkruar.

II

Pa pretendime për sqarim të hollësishëm e ndjej si obligim të sinqertë t'i rendis disa pika, çështje e kuptime që mund t'i bëhen lexuesit si çelës për të shfletuar librat që shprehin shikimin tim ndaj botës shqiptare.

Gjithë shtjellimi i përmbledhjes së paraqitur është bërë ca si përshtatje urtësisë dhe qëndresës së arbanëve, të cilët në vend të armikut kërkojnë – lypin – mundësinë e afrimit dhe të mirëkuptimit; zbusin egërsinë, heqin vërejtjen dhe nuk gacmojnë inatin, urrejtjen, as nënçmi- min, jo se ishin aq të urtë, veç të mos ndodhte siç thuhet: “E zura hajnin – lëshojë – po e lë- shoj, por s’po më lëshon”!?

Ndiq, shekuj e pushtete ende rrëshqasin

në vazhdën e konflikteve, këput e mos sos. E durimi ekzistues nuk quhet nënshtrim, por përbinë helm e mëlton urtësi e guxim – busullën e selit në shteg të dritës...

Bashkimi i shkronjave, si nëpër flakë, radhitet gërshetë mendimesh, ashtu mbështetur në vazhdën e praktikës, nga e cila buroi përvoja, si shkollë e jetës. Mësimi im autodidakt më shtoi guxim dhe ëndje ta sprovoja penën edhe në letrarishtet, si vetëdijsim pa ambicje ndaj konkurrencës, pa shtyrje për botim, duke përjashtuar ca filhale të ndërlikuara dhe, me ndërprerje bukur të gjata. Sa herë m'u dha rasti shkruaja vjersha – lirika e tregime të pakryera... Dhe, të pa shoshitura i hidhja si në hambar që t'ia çelja grykën në kohë më të përshtatshme. Por, nëse merret si zhgënjim u bë vonë për mua, mbase arti është i gjatë, e jeta... Megjithatë, pakëz më të pjekurat i mblodha sprasmi, ashtu të shka- përderdhura, si edhe vetë isha i pakapërthyer. Ato nisen nga përvoja, si në formësim e sipër... nuk buluan sikur lulja ku s'ka lule, veç thithin mushtin e truallit të babait që t'i qëndrojnë kohës së ndryshueshme për fatbardhësinë e të bijve. Nuk mbajnë data, por vlojnë në qenien time si pa kohë, vend e emër. – Nuk shkrova me pseudonim dhe, i buzëqeshin urtësisë popullore, si mundësi e realizueshme.

Katër libra në Ciklin e parë, nga të cilët dy si ribotim të mëvehtësuar dhe dy rishtas bëjnë një tërësi mbështetur në katër pika karakteristike; katër grupe çështjesh sa reale, aq edhe enigmatike. Reale, si nusëruar në bashkëjetesë pa rrethekuar Oborrin, pa ndarë hisen; enigmatike, si e vërtetë e idhët që nënkupton: guri i rëndë në vend të vet; trualli i pamohueshëm; pushtuesi që mëton të bëhet zot shtëpie në të lakmueshmën – të huajen e pronari qëraxhi – “emigrant në troje të veta”... Aty dhe, ashtu bëhet një shndërrim i panatyrshëm: errësirë si të përfundonte një jetë individësh – Çetë Petritash, si ulu përtokë, se është mirë të kesh dhë për eshtra – truall – strofull, në të cilin ofrohet “kafja e zezë për faqe të bardhë”...

Mbi GURIN E RËNDË që s'lot nga vendi tymon oxhaku micanian; tingujt e jehut frymëzues përforcojnë mirëkuptimin ndaj njerëzve; gjallërojnë bimën e zemrës që përfill unitetin kombëtar. Ngritet si lis me rremba, pa krasitësin barbar që u bëhet ujë bashkëvendasve. Këndeje më vlojnë kujtime e tragjedi, dyshime enigmatike e iluzione që ferrin e bëjnë parajsë e jetën të amshueshme. Por, nuk zgjidhet dot enigma e përfushtë dhe e përgjakshme, mbase “nuk qanë mali pse e prenë sakica, por ankohet pse e ndihmon pyka”...

Poezi do t'i quaja lotët e gurit dhe ngazëllimin e syrit shkëndijë; përfaljen e plepave që nuk lusin Zotin ta ndalë fortunën, por i fryjnë zjarrit të lirisë.

NËN HIJEN E MBRETIT, Sadik Micani sipas sharteve micaniane mbështet fatin në ndihmën e Zotit e në grykë të pushkës dhe, mund të qëndrojë me aq fyshekë sa bartë në rrethatoren dyrendshe. Kur e sulmon armiku, ky ia kthen pushkën... si mysafir i jep bukë në sofrën e shtruar me dorë në zemër, si mik i konakut. Edhe në luftën për liri Micanët shtyhen sikur të mos ktheheshin më. Por të bindur se breznitë e reja do t'i gëzojnë trojet dhe begatitë e tyre.

Ndërsa dy satrapë ia krehnin mjekrrën njëri-tjetrit? Kaçakët grumbulloheshin në “Zonën Neutrale” – varr i përbashkët i Kaçakëve... vjen Sllavoja... pa mirëseardhje, pa tungjatjeta.

Telasheve me “të vetët” u dihet shkaku dhe mund t'u gjindet ilaçi, por si t'i lidhet kryet pushtuesit – robërisë!? Të përforcohet lidhshmëria micaniane me tërësinë gjithkombëtare. Mbase micanëve u shkon moti në punë të përdhunët, kurse ndarja sjellë skamjen, e pushtuesi imponon “mend e sjellje” që karakterizojnë mentalitetin e dhelprës bishtdjegur. Ndërthurren leqe e pabesi, zullumi rëndon zgjedhën e robërisë, si “shpërblim” pa njajsimin e adhurar. E tim atë i këndon gjeli

në samar... Por, si duket mua do t'më çel trëndafili, jo në teneqe të gacëkeqes, veç në rrafshin e arsyes.

JETA është valë shkumzuese dhe lanë e amullon zdralin, por njeriu përfill arsyen, forcon kocin duke mbjellur farën që më së miri mbin në arën e vet. Fisnikrohet dhe xhinsi im, si cilësi ripërtirëse. Dhe, ndodh që KUNDËRVAJTJA bëhet mësim fatbardhë për zgjidhjen e NYJES së marrëdhënieve, në të cilat THATËSIRA bie erë shkrumi. Atë s'e ndalë dot më e larta digë, shkumzimi i ujëvareve, pa gurrat e gjakut...

PETRITAT – zogj shqiponje do ta zgjidhin fatin – ekzistencën si tërësi kombëtare, ashtu me frymë e mjete paqësore, duke ia mbështetur krahët begatimit material e shpirtëror edhe në kushte e rrethana të padëshiruara e të përgjakshme. Në rrjedhën e kësaj vazhde mund të nxirret mësim, si diç e kapshme që edhe mos dalët ca si buzëqeshje, le të mëltojë plleshëm.

Mbi të gjitha, populli s'ka Baba, se vetë është babai i të gjithë banorëve të një treve, e cila ka nderin të shquhet për fisnikrinë e të bijve. Andaj populli për t'i mbajtur dizgjinat i duhet një Kryepieqnar që ndanë pleqni dhe i zë vend, kurse në shtetin ku kullandris një kryengjeshur, i cili kapërdiset në Fron, e bën serin hesap, si “hyp në qen e ndilli ujqët”, njerëzit “e vyeshëm” – çatipë e raje – mund të

kenë vetëm një dorë të majtë e një këmbë të djathtë, si dhe një gjysmë koke të mprehur si bosht që mbërthehet në gllavinën me spica të zhgardhëruar...

-Paske humbur rrugën djal-o!

-E di rrugën time...

-Vetëm nëse arrin gjallë – përsëriti bajlozi.

-Po, po...

Nga një herë gjurma duket më e madhe se hija... Fama zë n'thua pasi t'i numërohen gjurmët zëmadhit. Zaptimi dhe gjaku çojnë kah mjerimi që është shëmtim dhe, keq do të përfundojë; sepse çka mbillet keq mbinë me egjer, rritet gjymtë dhe jep fryt që nuk hjedhet në sitë, as në shoshë. Prandaj i përmbahemi urtësisë popullore që këshillon; “pa i ra shqelm inatit nuk i thehen brirët djallit”.

Në pranverat më të zymta tri leqe lënë vrragë të pashlyeshme:

-Njëra përzihet me hisën e ruajtur për kusuritje: një herë i ra MËVETËSIA kah dera dhe, s'e mbajti dot... Petritat e Besës thirrën bashkëlufëtarin: “Merre kutin e hajde shpejt”! Por, trimi që hante çelik me dhëmbë përgjegji mallëngjyeshëm: “Te na është thye gllavina me gjithë spica”...

-Sllavoja zë të marrë frymë lirisht, nxirr brirët e djallit dhe ushtron terror të pa parë ndaj arnautëve të mbetur si pa krye... mohon arsyen, shpresën dhe premtimet. Mashtrimi

mbet si përroi i thatë përkrah mbivadës...

-Motet dëshmuar se “JO” është përgjegje e zymtë – një herë dhezë... se bëhet praktikë – “vire në vesh”!

Në këtë DETIN TONË një SKAJ qëndrese shtyhet me skamjen, si “Ndiemo Zot e krahu jot”!

III

Në Gadishull nuk gjendej Lima i pa përgjysmuar. Anija dukej si bisht i Gadishullit – “Utrinë e Evropës”... Mbase bota nuk sillet në një ANIJE për hatër të lakmisë, as nga inati i smirës. Fuqitë e Mëdha – kundërshtare dhe aleate – bënin presion “miqësor” dhe shtyheshin në sferat e interesit e të ndikimit, kurse çlirimtarët me una të ndezura përpëliten t'i shpëtojnë robërisë. “Bota e Re” me arshinin e saj përkujton dhelpërën bishtdjegur, së cilës dinakëria i bëhet stoli e huqet iluzione... Fantazma ngul thikën e përçarjes e të vëllavrasjes – shëmbëllen gjykatoren e drejtësisë së ujkut që së bashku bëhen dukuri të

përçudëshme: mohohet problemi më i theksuar në errësirën shekullore... Mbeti pezull çështja kombëtare dhe çlirimi social, si e vërtetë e idhët.

Megjithatë, në një rast të papërshtatshëm edhe babai më kishte thënë: Gështenjat i shkund rrëfata e toka coptohet në parcela... Ai që rrëmben një laticë – lakmon edhe copën tjetër. Dhe, “ulu se s’të han qeni”!

Drama e jetës, si përditshmëri e përgazepshme nuk ka nevojë të dramatizohet për të qenë “më interesante”; vetvetiu është tragjike... Mëtimi, shtyrjet dhe përjetimet i bëhen shkas njeriut që synon të nxjerr në shesh të vërtetën e idhtë... Ajo motivon përpjekjet për begatimin material e shpirtëror, në mënyrë që përplasjet, përgëzimet dhe përcaktimi mos ta humbnin rrugën në labirintin e gjallërimit.

Sistemi sundues, përkundrazi është “samar” që i ngarkohet popullit, i cili “bartë verë e pi ujë”, pa shuar etjen, pa gëzuar frytet e djersës që derdhet si në kënetën e ushujzave. Madje, kjo mesele i ngjanë burgisë që shpon ndryshkun e sistemit, në të cilin kullandrisin bajlozat të kapur bisht për bisht...

Në vazhden e praktikës ndjellamirë, përrockat shtojnë vijën që ecën; derdhen në Erenikun që shkumzon valët e Drinit Plak – thithin hisen gurgulluese të “Gurrave të

Bardha” dhe, përbijnë ujvaret e përgjakura. Ai shpërthen digën e nxiton kah Adriatiku, i cili fryhet në Ngushticën e Otrantit; ndërsa brigjet arbërore ia zënë rrugën kundërshtarit, e ne kërkojmë – lypim mundësinë e afrimit; zbusim egërsinë, heqim vërejtjen dhe nuk gacmojmë inatin, urrejtjen, as nënçmimin.

Plumbi shiton arbanët e shpagimi përbin djersë e gjak, kurse mërgimi sharton kryet për rritë tjetërfare.

Sllavoja kur heton se i kishte ditët të numruara zu të qesë shqelma... Ndërron fytyrën “pa ujë në sy” - doemos shtërzon nga rrotullimet e dollapit që dëshmon se “Rrota është e rumbullakët”...

Micanët, përkundrazi i grahin më të veten. Mbase Kryeshkalla i ka tri shkallë, secila e lartë për një kat më vete: Një kullë me frëngji të përgjakura, një vllazëri arbërore dhe, një oxhak që tymon; ata përshëndoshin: “A je burrë”!

Mua ç’prej vegjëlie e këtej më ka fjetë në hatër BËMIRËSIA: Ajo që më kanë bërë mua dhe ajo, sadopak që ua bëra të tjerëve... Ky fenomen erdhi duke u rritur, si vlerë e ruajtur në zemër... Krahës me të lindi “diç” që më rëndonte: të mos shndërrohej si bastardhim: “Unë ty e Ti mua”... Këndeje edhe vërejtja:

-Pa ia mbushur barkun të varfërit dhe, pa shëruar të sëmurin nuk të zë vend fjala, për ndonjëfarë arsimsimi, apo begatim shpirtëror.

-Një herë u pata përbetuar publikisht se nuk do ta thej lapsin, me të cilin shprehi shikimin tim ndaj botës shqiptare. Dhe, Ja! Po e flas gjuhën time, si më pëlqen mua dhe, e shkruaj të njësuar, asaj si i ka hije. Këtu bëhet pajtimi i kundërshtive, në mënyrë që t'i jepet gaz përparimit, mbase edhe dy tërthore çojnë në cakun që ka SKAJIN e vet...

Dhe, pse të flisja gjuhën e përkthimit kur me timën gatuaj bërthamën e besimit të ndërjsellë!?

Sllavoja, përkundrazi don të na imponojë “mend e sjellje”... Në grihën e zullumit mpreh sopatën për t'i zhbi arnautët, në mënyrë që kur janë pak i krasit e nëse shumohen do t'i kosiste... Tepërcat i ndrydh derisa të kuptojnë se janë prodhim i punës, por “kujdesi ndaj tyre” kapërthehet në mëshirën e duarve të ngritura kah qielli...

Gjyshi zbriti nga thepat e Dukagjinit në Breg të Erenikut për gjallërim të mundshëm... Ngriti mure, si gurë mbi gurë; thurri gardh, si thupër pas thupre: herë të pakrasitura e herë të thurrura gërshetë... Ndërtoi shtëpinë e zjarrit dhe oxhakun që tymon. Përsëndeti Plang e Shtëpi, i priu “Ora e shituar”... Ai çortonte të birin: T'i çelte sytë, duke shpërvjelur krahët, se toka qelbet e qielli nuk përbin erën e keqe.

Sadik Micani, hisja e të cilit ngroh urëzat

e oxhakut që tymon shquhet në shtyrjet pa hamendje. Nuk mëtoi të ish SHKELZEN, ku rrezet e diellit përgëzojnë besimtarët që lusin Zotin për liri, paqe e mirëqenie... As MAJË E HEKURAVE, ku lidheshin ANIJET ILIRASE në detin tonë, të cilit edhe sot e kësaj dite i këndohet: “...por je i gjanë e duron shumë”. Vuajtja i bëhet ardhmëri e panjohur. Dhe, sikur ta dinte çka kurdisej në Luftën Çlirimtare nuk do t'i ishte aq e rëndë fitorja që i ngjanë shkatërrimit.

Dhe, Nëna Zizë e quajtur Gala e Binak Galanit një sy e një djalë ua dhuroi shtigjeve të lirisë; një djalë e rriti për punë të mbara... Syrin tjetër ia vërboi befasia, ashtu dyfishe si barrë ndërshej. Dhe, pse thonë ka vuajtur si gjarpëri nën gurë e jo si nëna ime?!

Në vazhdën e gjallërimit, ku shtrohet sofrë me dorë në zemër mbet pezull ndërmjetëza – vija e hollë e bëmirisë dhe e interesit. I grahim me tonën: rezistencën e durueshme e shtyjmë me mjete paqësore, për paqe e harmoni, duke marrur përgjegjësinë për mirëqenien e përgjithshme.

Por, rrëfimi i babait herë zhurmon si këputje prangash e herë si dhembje e farkimit nyje për nyje.. sepse me shuarjen e SOFRËS shuhet edhe Oda e Burrave...

Puna e grave ndihmon edhe ripërtirjen e gjallërisë, kurse punëtori bujqësor s'e ndërron

këmishën e re deri t'i kalbet në trup, ashtu lecosur dhe, gruri i mbin në opingë...

Sistemi sundues, në njëfarë mënyre është SAMAR për pushtetmbajtësit, por i ngarkohet popullit, si shpërblim i pa merituar. Ndërsa arbanët vëjnë gishtin dëftues në tamth... Shfrytëzojnë përvojën e të parëve dhe, pa u kënaqur në fatkeqësinë e tjetrit, i dalin zot mëmëdheut, pa vajtuar djepat e përmbysur.

I zoti i shtëpisë bujare ruan KULTIN e sofrës... duron provokimet dhe ironinë e shtisit që është më i keq se dorasi. Mirëpo, nuk i mbetet borxh askujt – “ja lanë paret n'mejdan”! Aty ku ndahet “shapi prej sheqerit”.

E vërteta e idhtë nuk gënjen, as nuk e mbulon shpuza, ose përcëllohet nga gacat e smirës së ngritur në lavdi të hyjnisë. Nuk ka dry as pranga që e ngujonë. Ajo sqarohet nëpërmjet të begatimit material e shpirtëror, si mundësi e realizuar dhe mbështet mëltrimin e virtyteve të larta... Noton në valë të jetës, pa i drojtur fatit. Mbase syri pishë puth rrafshin e vet – vlerat që flasin pa shibla.

Vuajtja do të na bëhej ardhmëri e panjohur, sikur mos të besonim se uniteti kombëtar do të arrihet, në mos tjetër, nëpërmjet të begatimit material e shpirtëror, sidomos kur mundësitë e realizuara bëhen realitet i pamohueshëm.

Mund të ketë edhe DEMOKRACI

POPULLORE, nëse Prijatarët nuk kullandrisin në emër të popullit... Marrëdhëniet e përfilluara përçojnë zhvillimin e gjithëmbarshtëm. Mbushet HAMBARI që nuk soset, si “merr e mos qit”... Fshatari të cilit i mbin gruri n'opingë dhe punëtori që derdhë djersën angarie mos ta “falin” fuqinë e krahut; femra mos të rritet “si macë nën sofër”... Mbase rinia përfill mundësitë e njësimi në dritën e hovit rinor.

Edhe babai më kishte thënë: Këqyr veten bir-o!

Vetë nuk kisha ngurrar të belbëzoja: Jam i ngishëm – ta di për nder...

Njeriu i vetëdijshëm vë në fre vetveten dhe bartë shkallët e ngjitjes, për të mos u rrokullisur në tatpjetë... Vetë mëlmej në hapësirë të kapshme, ku han arsye fjala e shkruar.

1.

Vjershat zënë fill me përplasjet dhe shpresën që del nga terri, me shikimin tim ndaj botës shqiptare dhe, mund të grupohen, sipas rrjedhës së ngjarjeve: lindje – vdekje – lindje... Aty ngjeshet praktika jetësore... Brendia i bëhet shpirt foljes, formësimi i ngrit në shkallë të arsyes.

Të dy tubëzat shprehin hisen e qenies që

valvitet si përplasje të jetës së përgazepshme. Prandaj mund të përsias:

“SOFRA MICANIANE – prozë – njehet si kapak i Tubëzës së parë... sofër për “bukë e kripë” e shtëpisë bujare që shtrohet për të mirë e çohet me të mirë, ashtu me dorë në zemër, si i ka hije përzemërsisë arbërore... Mund të konsiderohet si “Tryezë e rrumbullakët” e kuvendimit të BURRAVE...

Kulti i Sofrës kryesisht përfill mirërritjen e breznive, mirëqenien dhe zhvillimin e gjithëmbarshtëm të qytetarëve që të jenë të lirë, të barabartë dhe të njëjtë në gjirin e mëmëdheut arbëror. Aty streha është më e gjërë, vatra më e ngrohtë dhe, shija e bukës më e ëmbël...

“NË KULLËN E SHTYPIT DIELLI LIND MË HERET” – prozë – mëtohet për t’i hyrë njëj rrahu, ta bënim çeltak, në të cilin rrezet e diellit puthin plangun arbëror, nga i cili thithim mushtin që vadit kallzit kalavesh. Ata mbrujnë mrumen e sofrës që shtrohet me dorë në zemër. Dhe, i mëshoja pa matur madhësinë, pa mjeshtri të posaçme; rrëmihja “diell me diell”. Aty filizat rriten përhyedhtas kah qielli, si lis me rremba; puthin SKAJET e veta – mëlojnë ëmbël – dhuratë e Kopshtit, ku kultivohet edhe kopshtari, pa u bërë shërbëtor i mbretë-reshës, pa brengosje për fatin e mbretit. Por pushtetmbajtësi largon NJËRIN që mund të

kontribuojë tjetërfare dhe, mban GOZHDARIN, i cili këndon përmendësh kukurikun si gjeli majë gardhit.

I graha me do hope, si hapa troku, pa lënë pas dore përparësinë e burrit, as nënçmimin e gruas... Dhe, kjo farë kulle dallonte nga ajo “me frengjitë të përgjakura”, për aq sa do të bëhej Kopsht që begaton sofrën e shpirtin. Dhe, u gjënda si ndërmjet urisë e cila më plogshonte dhe, domosdosë së ecjes më nxitas... Duhej të bënim diç që shuan skamjen dhe njëherazi mëlmen begatimin shpirtëror... I vetëdijshëm për peshën e Çlirimit social që shtrihet më gjërë se çështja kombëtare, të cilën e brente teja më përfushë... terratiste mrazi i diellit që nuk nxenë njësoj. Ndërkaq micanët respektonin KULTIN e zonjës së shtëpisë dhe dashurinë bashkëshortore që lidh fatin, si dritën e dhuruar nga Zoti, në jetën që nuk dihej ç’do të sjellë në ardhmëri. Shfaqet nevoja e veprimit të domosdoshëm në ngjeshjen e praktikës, si koha që ecën duke ndërruar hapat... e njeriu lë gjurmët e veta.

“DIALOG KOHE” – dramë e jetës të pa dramatizuar, ashtu tragjike që i çon arbanët, nëpër Fitoren që i ngjanë shkatërrimit, tashmë të zgjuar, deri te PAVARËSIA E PLOTË... I këndon së ardhmes, meqë buron nga kalesa e zhgarkuar në të tashmen... Mëton t’i përfill

disa çështje e probleme të kohës që ecën, pa paragjykitime të errëta, pa pretendime t'pashoqe, në mënyrë që shquhet papërshtatshmëria ndaj praktikës që bëhet hise “e mësueses së jetës”. Bën përpjekje për të vu në fre disa çfrenime të kapshme që duken ca si enigmatike...

“EJA EJA” – dramë në të cilën zemra i këndon së resë të dëshiruar, në mënyrë që shpresa të bëhet realitet fatbardhë në të ardhmen më të afërme dhe, të lumtur siç e don emancipimi dhe, njisimi “i varfanjakëve gazmorë”... Kapërcen fshatarësinë dhe synon transformimin e familjes në përgjithësi. Mbase emancipimi i njeriut frymëzon solidaritetin që nxit domosdonë e gjallërimit të organizuar dhe, shton optimizëm për punë – jetë më të lumtur. Rëndësia e saj shtohet, meqë bën fjalë për një familje punëtore... Ajo pranon mjedisin e urbanizuar, si parakusht të emancipimit shkallë-shkallë, nëpërmjet të punës dhe gjallërimit me djersë të vet... Qas afrimin, çiltërinë dhe mirëkuptimin në shtëpi dhe në jetë.

“LULET E STINËVE” – poezi – paralajmëron nismat në prozën e të dy tubëzave, të cilat brumosin praktikën jetësore në trojet stërgjyshore dhe shikimin tim ndaj botës shqiptare. Ç’andej nxirret mësim, duke ushtruar dashurinë e nënës dhe krenarinë e babait, të cilët flijojnë veten për të mirën e

bimës së zemrës. Dhe, frymëzimi i mirëkuptimit vepron shërue-shëm në uljen e tensionit që zbut damarët e plagëve të pezmatuara.

Duke shfletuar librat e kësaj tubëze dhe asaj të parës çdokush, në mënyrë të vet mund të përkujtojë shembuj, ngjarje dhe përkujtime, me të cilat ngjeshet praktika jetësore shumëngjy-rëshe me shije dhe brumë që mund të ndërthurren vepra reale të bukura dhe të qëndrueshme në përplasjet e kohës që ecën.

Hartimi i shtjelluar me proverba, aforizma – metafora dhe urti mund të merret në vend të sqarimit që secili nënkupton në mënyrën e vet rastet konkrete... ndërsa përsëritjet bëhen si refren hymnor, me disa kahje:

Së pari, ushtrohet mundësia e përforcimit të shprehjes së mirëkuptimit – frymëzim i vullnetshëm – si dum-dum që përsëritet sa herë vë pikën në letër, mëtohet t’i dalë në krye veprimit të nisur.

Së dyti, insistimi për të mbajtur lidhshmërinë, jo vetëm të epizodit, veç të mbarë veprimit, të cilin e përforcon sqarimi i mundshëm që plotëson nënkuptimin, duke konkretizuar, jo vetëm thënien, veç bërthamën e domethënies.

Sprasmimi, edhe BYLBYLI këndon të vetmën këngë, por gjithnjë dhe gjithkund dëgjohet me ëndje.

2.

“Fidainjt e Frontit” – djelm e vasha – në shoqërinë sa për sy e faqe përcaktohen me mish e shpirt ta nxirrin popullin nga prapambeturia dhe robëria shekullore...

Pikërisht nëpërmjet të edukimit dhe arsimimit që motivon humanizmin e marrëdhënieve shoqërore dhe të atyre në prodhim... shtyeshim, ashtu “diell me diell”, më shumë me këmbë se me krye, pa dliur bungajën e fitores që i ngjanë shkatërrimit, pa thyer mrazin e diellit që nuk nxenë njësoj.

Sllavojsit megjithatë vazhdojnë me çdo kusht asimilimin e arnautëve deri në çfarosje. Sipas tyre arbanët merituan “dyshek toke – jastëk guri”!?

Dhe, një kokrrorsh – punëtor që “bën pikën dy”, duke prodhuar për veti dhe për të tjerët, ndërthurr gërshetën e mirëkuptimit; fuqinë e krahut ia kushton lavrës së thellë, bashkë me fshatarin të cilit i mbin gruri n’opingë bëjnë fuqinë lëvizëse që tejti si krater i djersitur...

Në këtë vazhdë, më kishte ra hise të depërtoja terrin, sikur busulla të ishte selitur në shteg të dritës... mos të kishte fuqi që t’ia ndërrojë bigën, apo t’ia shliron burmet zullumit.

Përkundrazi injoranca, urrejtja dhe kullandrisja rëndojnë “dorën e fortë” të pushtuesit – të veprojnë sipas drejtësisë së ujkut, i cili gjithë është i zemëruar, se gjoja i turbullohet uji prej së poshtmi... SAMARXHIJA i varë praçet lart, diku në qiell, pa gozhdë, pa kuj; ai nuk ulet poshtë, ndoshta që të mos i ngjiten milingonat, të cilat shtrijnë përtokë elefantin...

Në këtë farë shoqërie që të emancipohet RINIA duhet ruajtur nga tri rreziqe, të cilat mund të vargohen: Karriera e pamërituar që kamuflohet “nën çelësin politik”; mendjemadhësia nga meritat e pashkallëzuara në praktikën jetësore; fama e rrejshme që do të thotë diç që “fiton autoritet” të lartë në saje të rangut – funksionit të arritur me hapa: pup në krye të vendit... harrohet se cilido qoftë edhe brrylaxhi – duhet të ketë një palë shkallë, në mënyrë që mos të rrokullisej në zbritje tatpjetës.

E babai më thot: “Plaku vdes duke mësuar”... Ne do të nxirrim mësim nga gazepi... Andaj nuk na pengon mungesa e modelit... Por, tjerim perin për vek të ri, në mënyrë që fryti i punës zdit ballin e çiltërt. Sepse ai që nuk di ta shijojë të tashmën nuk mund ta njohë as ardhmërinë, sidomos kur zhytet në iluzionet që ta bëjnë ferrin parajsë.

Lufta për ekzistencë: bukë, ujë e dritë shquan tre hapa të guximshëm: Ngjeshjen e pra - ktikës jetësore; ecjen syçeltas dhe, përgëzimet e folesë së shqiponjave. Ç'andej përvoja e fituar imponon ecjen përtokë që të arrihet qëllimi.

Prandaj mund të rradhisim vlera që vëhen në peshojë për të mirë: së pari, për hir të së vërtetës së idhët, të flijohet Sistemi Shtetëror, por kurrresi brezi i ri. I pari është i ndryshueshëm dhe, mund të zëvendësohet me një tjetër, bile edhe më të mirë dhe bashkëkohor... Por, një brez – brezni të tëra nuk bëhen dot rrungajë e shtyrë nga STIHIA... Mbase forcat lëvizëse i japin gaz gjallërisë, ku rritet fryti në hijeshinë e vet... Nxirret cilësi rezistuese në kushte e rrethana të luftës për ekzistencë. Së dyti, pse ofshante Gjyshi aq ngultas, por me pikllim dhe, aq mallëngjyeshëm?! “Mos t’u rritë mendja bir-o”! – këshillonte: Nuk bën t’i falet dreqit asnjë thërmi e kulturës që kanë mëltnuar arbanët, për hir të të bijve. Sprasmi, çelet horizonti... Dhe, pse të flisja gjuhën e përkthimit kur me timen bluaj e gatuaj “diç” që përgëzon gjithë të vyeshmit dhe, sjell mirëkuptim... Megjithatë, politika vetanjake mund të gozhdohet në zhyllin e lakmisë pa marrë parasysh dashurinë për punë. Harron punëtorët dhe hapësirën e kapshme; bile edhe të mirat e Bashkësisë

jetësore, në të cilën njeriu i njerëzuar dashuron dhe, vepron si forcë lëvizëse që vë në veprim politikën e afrimit, të ndërtimit dhe të përgëzimeve. Prandaj Arbëri, të cilin e rëndoi errësira e shekujve nuk kërkon shpëtim nga ata që ia bëjnë gropën... këngën ia shndërrojnë në vaj të përmotshëm.

Shkurt...

Të dy tubëzat shprehin një hisë të qenies që valvitet në përplasjet e jetës së përgazepshme.

Pena flet gjuhën e të zotit të fjalës së shkruar... është breshëri që shkallëzon shkallën ku gdhendet emri: Njeri i njerëzuar.

-Qoftlargu ende shprush zjarrin e gazepit, gjoja se nuk i ngjitet gaca dhe, vërsulet në dyluftim, sikur mos ta dinte se kjo Era Jonë nuk frynë pahiri.

-Syleshi vetëm kur digjet thotë: Inshalla është ëndërr”!

Nganjëherë gjurma duket më e madhe se hija... Fama zë n’thua pasi t’i numërohen gjurmët zëmadhit. Andaj “Është kollaj t’i prehet bishti ujkut të vrarë”!

Dhe shënjova si n’për shënjestër, me sy e zemër dhe, qëllova pikësynimin, në mënyrë që t’udhëheqen - shpirtërisht - “varfanjakët gazmorë” dhe, nis e sos nëpërgoja të vërtetën e idhtë, pa nënçmuar analfabetët - shumicë, pa

fije përçmimi inteligjencën e mirënjohur. Për të parët shoshita shkurt e trup dhe sqarueshëm - çiltërt, kurse për të dytët mëtova që nga e vërteta e idhët të mbetet sa më pak për t'u hulumtuar që të zbërthehet gjithçka quhet enigmatike... "Por, pa i ra shqelm inatit nuk i thehen brirët djallit".

Megjithatë strategjia dhe taktika si dy drejtime arrijnë të njëjtin qëllim:

Së pari, frymëzimi i mirëkuptimtë vepron shërueshëm në uljen e tensionit që zbut damarët e plagës së pezmatuar.

Së dyti, stihisë shkatërruese i kundërvihet forca lëvizëse, së cilës do t'i punojë çekërku: Me një hisë të refuzimit i zë majë mullarit, një hisë - më dinake - i përveshet në të prerë të bishtit, si strategji në lojën përnjëmend: me forca e mjete ripërtërirëse, ushtrohen në organizimin që shndërron spontanitetin e masave të gjëra popullore në organizim të forcave lëvi- zëse, si fuqi e pathyeshme.

IV

Edhe tërthoret e vogla çojnë kah shtegu i madh, siç ndodhë me "asanimet", ekonominë shtëpiake dhe, me shkollimin e mesëm, ku shquhet një e vërtetë e idhët që rrumbullakon mundësitë ekonomike për ecje me hapa më të sigurtë; shoshit shiblat e programeve të praktikës së ashtuquajtur reformiste... shtyhen bredhjet e luhatjet që mjegullojnë shtegun e kapërcyeshëm, në mënyrë që mos ta humbim pusullën në bungajën e pa derë, pa çit dorë mbi krye. Rrungajë... rrëzohet një - çohet i dyti...

Dhe, forcat lëvizëse - syri pishë - mësyjnë shtegun - fillim i mbarë, në rrugë të përgazepshme.

Në bigën e shtërzimeve, si ndërmjet thojzave dhe ankthit pjell sherri - dinakëria e sllavojsve të jugut ndaj arnautëve të veriut... Amullohet besimi reciprok - shtohet dyshimi që nxit konfliktin: “Buka që thehet nuk ngjitet dot”... Ndarja mund të sjell miqësinë që krijon mirëkuptim në rrafshin e mirëqenies së popujve të barabartë ndërmjetveti dhe, të lumtur secili në të veten.

Edhe në marrëveshje, fatkeqësisht gjithë na është imponuar ta themi fjalën e fundit në fillim, pa marrë parasysh vlerën e “depozitit” që vëhet në peshojë... Këndeje del se nuk guxojmë t’i shmëngemi BESIMIT që na ka dhënë populli ynë, ashtu matur me kohë, vend e emër.

Dhe, pse të flisja gjuhën e përkthimit kur me timën gatuaj bërthamën e besimit të ndërsjellë... Mbase ndryshje është qëndrimi ndaj normave të paravulosura, “pa të zotin e shtëpisë” dhe krejt ndryshje besimi ndaj lirisë së fituar me aftësitë e veta fizike e mendore, pavarësisht nga ambicjet e të interesuarit, dashamirit, ose mikut të përzemërt... Mund t’na bie ngusht veshja kombëtare, por na ka hije plisi i bardhë.

Trualli arbëror dhe, gjaku i derdhur,

megjithatë çohen peshë, në mënyrë që nuk do të ketë qetësi, derisa MËVETËSIA - shpirti i shqiptarit të zihet në kraterin e djersitur mbi vullkanin e heshtur, si qëndresa e durueshme, e cila kursen strall e eshkë, kurse qiriu harxhon dyllin e vet për të mbajtur gjallë dritën - prushin e nënshpuzës së Oxhakat që tymon.

-Tashmë është zgjuar majmuni!

-Zgjuar është, por ka mbetur majmun. - injoroi Sllavoja.

-Po, poo... veç si do ta përjetosh “bela kugën”!?

-Unë jam Zot i botës... shtazore, bimore dhe ujore, ku mund të bluaj e të gatuaj, si në torishtën time... Në këtë farë natyre mbledhi edhe nektar! Dhe, mund të notojë - pa kufi - kërcënohet Sllavoja si n’ankth.

Vet, përkundrazi nuk kërkoj më shpëtim nga ai që ma bën gropën, e cila sprasmi përbinë edhe varrmihësin...

Të huajen nuk e lakmoj - në timen dua të jem zot shtëpie! Megjithatë, “Pa i ra shqelm inatit nuk i thehen brirët djallit”.

1.

Natyra e trojeve tona dhe, karakteri i të bijve ballëhapur nxisin nisjativë, praktikë dhe synime kah begatimi material e shpirtëror...

bëjnë vazhden ndjellamirë që ushtron gjuhën e mirëkuptimit në shiritin gjeografik, ku do të bëhej masakra më tragjike ndaj të nënshtruarëve, sikur të ishim miraz pa trashigimi.

Dhe, Sllavoja kishte mësuar “hinglesht”, por në përplasjet me gjuhën e egërsisë u bë “anglez”. Vërejtje se në tashun e mosmarrëveshjeve gjuha e çakallit, a e dhelprës... mund të kuptohet sipas veseve. Përkundrazi gjuha e arsyes ndanë e bashkon, hijeshon dhe i jep kuptim jetës edhe në të shkruar, ku pika prene shkurt e trup.

Në gjuhën e popullit, ku përmendet emri i zuzarit ndërrojnë raportet: Çon krye kureshtja, urrejtja dhe smira, inati... zën fill ndarja - përcaktimi formal dhe i njëmendtë. Populli që mbanë dizgjinat don ta di kush me kend është që të forcojë “aminin”. Mirëpo, “Ora” që përçon idenë dhe ideologjinë - interesin dhe fitimin - parillëkun shiblohet duke kullandris në llogari të atyre që paguajnë haraçin. Ndërthurren leqet e mashtrimit, si stoli të rralla gjuhësh të nëpërgojuara...

Ujku që ka dhëmbë të mprehtë e durim kurrfare do të bënte marrëveshje, për ta prishur ujdinë, me veshëgjatin shkurtpamës. Por, nëse i rraset ngojë trullanit - ai ia fshin dhëmbët, mbase edhe kështu, kur është në ankth “lyp një

therrë m’e lag gojën”...

Gjithashtu, lejleku si “shpend i shenjtë”, sipas simpatisë së “besimtarëve” merr uratën dhe, vendin për çerdhe, pa peshuar dhimtën, pa gajlen e dëmit. Shtegtari i veçuar, për hir të iluzioneve ngreh çerdhen mbi OXHAKUN E FIKUR, ose gjetkë... e mbush me glacë - e bën lejlek - ta lëshojë, ose të ngordhë në pleh të vet.

Edhe zonja dhelprë që vret me çepalle do t’i tregojë lejlekut se Veçili që nxirr dredhë për gogishte, duke mëltnuar vullnetin e Padronit ndërthur leqet e përçarjes... Dhe, Junanosi u bë zagat... kapi dhelprën për këmbë, e SKILJA e vjetër përqeshi tinzakun: He, i gjorë! Në vend të këmbës ke kapur rrënjën... diç mbeti peng...

Peshku shtohet në ujë, por nëse noton në të turbullt e hanë, jo peshkaqenët, veç bretkosat.

Mbase bleta kullotë gjithkah, por nuk helmohet - mbledh nektarin dhe bën mjaltin që përdoret edhe si ilaç...

Në kushte të jashtëzakonshme - kush di çka do të quhej normale!? Urtësia popullore megjithatë kultivon durimin për derisa të rritet fryti i quajtur besim i ndërsjellë që do të luante rolin e vet të merituar.

Vetë preku këmbën - imja është; fërkoj duart - të mijat janë dhe, trupi im në mjedis të vet. He, dreqi e marrtë”! Edhe ai kishte marrur

hisen e vet, s'kishte STRAJCË ta bartë TEMPULLIN, as "Bjeshkët e Nemuna"...

Pa i bishtruar të vërtetës së idhtë, për t'i dalur në krye nisjativës së mirëfilltë duhet të skaliten tri palë shkallë:

Së pari, dëshira që shpresa të bëhet mundësi e realizueshme.

Së dyti, njeriu i arsyeshëm të arrijë shkallën më cilësore: Njeri i njerëzuar.

Sprasm, dashuria ndaj MËMËDHEUT të vetëdijsohet, si qiriu që djeg dyllin e vet, duke ndriçuar harmoninë ndërnjerëzore.

Ujku mund ta dlië pyllin nga egërsirat e gjymta, dhe, të krenohet me tufën e madhe në tanuz të vogël, por praktika e përgazepshme vështirë përjetohet nën diellin që nuk nxenë njësoj... Dhe, thonë se "Ujku i mëtrashet qafa se këqyr punën e vet".

Prandaj, arbanët stolisnin Djalë e hasretit me një cukël lëkurë ujku, jo për "mësyshë", veç mos të haste në ujku!?

Edhe pushtetmbajtësit kishin elektrifikuar një rajon të prapambetur, por i pyetën bashkëvendësit: A jeni të kënaqur me këtë dritë magjike që "natën e bën ditë"!?

-Më të kënaqur do të ishim sikur ÇELËSIN ta kishim ne... Jo tjetërkushi që e lëshon dhe e ndalë kur t'i tekjet atij... Na mbet vetëm të pajtohemi me fatin...

-Gufuan ofshamë, a shtërzime!?

-Heshtni... shpirtzi! Në terr ju shkoftë moti!

-More, leri të qajnë, deri t'u shterren lotët dhe zëri...

-Dhe, ti - qafir qafiri! Aq e meriton! - mallkoi Arbëri.

-Zërrja njërrën birë të hundës... që t'i plas përgoje!

-Çka?

-Gazepi ndoshta, jo gjaku!?

Ndërkaq, nënfleta merr krahët e bletës; kallinjt kalavesh zënë kokërr - bima e truallit micanian begaton sofrën që shtrohet me dorë në zemër.

Dhe, Micani don që i biri t'i rritet diku më lart se ai vet, por lutet: "Ruajna Zot prej zengjinit të ri"!

2.

Secila stinë gërvisht vazhdën e gjurmëve të kobshme... Dhe, rrëfimi i Micanit herë zhurmon si këputje e prangave e herë si dhembje nga fërkimi nyje për nyje.

Dushmani prente e rjepte për së gjalli; në grihën e zullumit mprehte sakicën për t'i krasitur arnautët kur ishin pak e i kosiste kur shumoheshin. I ndrydhte, në mënyrë që të

kuptonin: se ishin prodhim i punës, por “kujdesi” ndaj tyre kapërthehej në mëshirën e duarve të ngritura kah qielli... Toka rrënkonte nën thundrën e zaptuesit që ushtron drejtësinë e ujkut... të rendit: përçajë e sundo! Punëtorët e fshatarët i numëronte si “gjë të gjalla”, kurse të ashtuquajturës inteligjencë i hudhte “hi syve”. Lirinë e barazinë ia falte drejt të mallkuar, pa çarë kokën për hakun, pa turp se kullandriste me frytet e punës, e cila nuk siguronte dy kafshatë goje, as nuk lënte teprica për mizatrolle.

-Dhe, çka po gjëmon e bubullon me vetëtimë aq trishtuese i ishte drejtuar SHTRËNGATËS... Çka fiton nëse mbyllet një rrogtar, mëditës dhe të tëhuajtur, mu në mjerimin e padurueshëm të STIHISË që s’ka shpirt, as burrëri kurrfare... Nuk ngopet me sundim, veç kërkon edhe kryet, sikur gjarpëri të kishte dalur nga shpella - lugat që don të përbijë gjithçka bubrron mbi tokë të zezë!?

Në sytë e mjegulluar që këqyrin “si viçi trenin” zaptuesi shpërblen të nënshtuarët duke i vrarë që t’ua lehtësojë vuajtjet; i ndrydhë dhe i shtypë deri në çfarosje. Bën ç’t’i vi përdorësh dhe, e quan bëmiresi... Njësi është një, kurse asnjansi nuk qëndron dot... vetëm kur skajohet si “diç” quhet edhe shumë... Ajo “diç” ka bishtin të gjatë, si dardha kakiçe: Me njërin i zë majë mullarit, kurse me dy leqe dredh në të

prerë të bishtit... dhe, “Luaje macë kryet e buallit”, pa nënçmim, pa hamendje... Qoftë parti, apo Parlament me një Kushtetutë, një grup qytetarësh dhe një sundues zemërgurë... Edhe Lëvizja - front i qëndresës paqësore, tash për tash mbetet dëshirë - shpresë, si “Ndiemo Zot e krahun jot”, me kusht që më vonë të rritet, jo si “sugar i nënës”, veç lumë vërshues... domethënë i të gjithëve - me të gjithë i barabartë... ndoshta!?

Por, jo si “ai me gurë e ti me bukë”... Mbase nuk duhet të ketë vetëvrasje, grevë urie, as asnjansë... Mandej kapi shkallët e ngjitjes dhe; mësyjë ngushticat e daljes nga gazepi... Nuk lejohet fikja e vatrës, shurja e farefisit, se jemi një popull i lashtë, të cilit i shkon përshtat brazat e re, lavra e thellë në rrafshin e trinuar. Mbase pa i ra shqelm inatit nuk i thehen brirët djallit, as nuk nxirren djallëzitë nga vetëvetja, meqë djalli të kapërthen, si gafore, të shalon e “të falë drejt”... Dhe, ec...ec, por “s’i bihet murit me krye”! Gjithçka është bërë burgi e ajo turjelë, meqë edhe në ari ka çka tretet... Në emër të drejtësisë - bën padrejtësinë dhe, kthehet e të merr me të mirë, meqë djalli “me të mirë ua merr shpirtin të prapambeturve...i bën blozhdë, si miell teje! Dhe kërkon t’ia dinë për nder!?

Pa i qëruar hesapet “me të vetët”, Micanit i duhej një kapsollaçë për njëqind mortaja, t’ua

kallë zjarrin mbi kryet e krisur... Tehu i ashpërsimit mprehet në grihën e rezistencës gjithëpopullore. Por, Micanit mos i nënqesh me ironi, se të bëhet vonë për kusuritje!

-Ti e di që zakonet tona janë të ashpra... s'durojnë dhunë, tradhti, dhe, sa i përket armikut "Ligji i Kaçakëve" ka vetëm dy Nene: "Kryet te këmbët, ose grahu këmbëve e rri urtë"!

Disa virtyte të larta të arbanëve armiku i quante pika të dobëta dhe, në rastet më kritike i shfrytëzonte, sipas nevojës:

-Arbanët janë trima dhe të fjalës, nëse kërkon falje, nuk të vrasin... mandej bëne tënden!

Pabesia notonte në zullum, se arnautët ishin të leçitur nga drejtësia, sikur t'i kishin lind Zotit me zor: Sulmoheshin mu kur rrudhnin këmbët pranë vatrës dhe, në acarin e dimrit më të egër...

Lindën nga zori, si "pjellë e tepërt", rriten me zor, si pykë që nxjerr pykën... të nënçmuar e të përqeshur... Nga pluhuri i shekujve e gjëma e maleve, nëpër vërshimat e motit me shtrëngatë ngritën Zërin e Kushtrimit dhe ndërtuan tbana e rrethekuan troje, duke mbledhur bereqetin pa shpresë për Darkë Lëme...

-A e ke pasë ndonjëherë më ngusht

Mixhok?!

-Ngusht e kemi kur hasim gjaksin të përcjellur nga gruaja dhe, më ngusht kur më ka rënduar "i imi", e s'kam mund ta vras, as ta fali... Çdo gjë më është larg... Larg griha e kosës - i gjatë zekosi; larg fysheku i vezmes, e "fysheku çorr vret gand"... Larg agu që veson beharin... E gërshetën tri rrëfanëshe nuk e skalit dora që dridhet, - kishte thënë Micani, dhe, vazhdon:

Na i kemi tri Orë të Bardha: Një të shtëpisë që i prin fatit; tjetrën të qëndresës që e ruajmë për mbarë dhe, një të drejtësisë që çelë vi kah shtegu i dritës.

Edhe "mësuesja e jetës" bartë fjalë të nëpërgojura, ngarkohet me hibride helmuese... Vrapon të zhgarkohet ndokund, nëpër hendeqe që shkurtojnë tërthoret e ngarkuara me angarien e ngjeshur në ajamin e mrazit të diellit që nuk nxenë njësoj... Delendrisjet degëzojnë Breg Erenikun, në mënyrë që OXHAQET të bëhen fole e lejlekut, e toka të vajtojë për punë... Motet e brishta egërsojnë lëvoren e Qarrit, në mënyrë që "brumujt e torishtës" ta shuanin urinë me lëvore verit...

Breznitë e reja - forca vetanake mund të bëhet Zot shtëpie në të VETEN, duke farkuar Hallkën e Unitetit Kombëtar - SKAJIN e vet që lidh varg-malet kësulëbardha, të cilat i janë

kurorë Rrafshlartës që thurrë lavdi, kërkon dashurinë e Nënës dhe krenarinë e Babait...

Kështu lufta për ekzistencë: bukë, ujë e dritë - shquan tre hapa të guximshëm: ngjeshja e praktikës jetësore; ecja syçelur dhe përgëzimi i folesë së shqiponjave në trojet arbërore... Madje, mund të rrathisim vlera që vëhen në peshojë dhe, zënë vend, si “guri i rëndë në vend të vet”: Së pari, për hir të së vërtetës së idhtë mund të flijohet sistemi shtetëror, por kurrësesi brezi i ri. I pari është i ndryshueshëm dhe mund të zëvendësohet me një tjetër, bile edhe më të mirë dhe më bashkëkohor... Por, një brez - brezni të tëra nuk bëhen dot rrugajë që shtyhet me STIHI...Mbase RINIA mund të sjellë forcën lëvizëse që i jep gjallëri gjithë njerëzimit.

Së dyti, pse mallkonte Gjyshi aq sakt, por me miklim dhe aq mallëngjyeshëm?! Mos t’u rrit mendja bir-o! - këshillonte që mos të zhyteshim në zhyllin e primitivizmit që do të shes salltanet me “diç” që nuk e han koha, veç ia falëdreqit edhe çka mëlmejnë të bijtë...

Sprasm, dhe pse të flisja gjuhën e përkthimit kur me timen gatuaj bërthamën e besimit të ndërsjellë... ashtu pa rrethekuar oborrin, pa ndarë hisen - “emigrant në troje t’veta”... Pohoj se politika vetanake shpesh gozhdohet në huqet subjektive, pa marrë

parasysh dashurinë ndaj punës... Harron punëtorët dhe natyrën e kapshme, bile edhe të mirat e bashkësisë jetësore, në të cilën njeriu i njerëzuar dashuron dhe vepron, si forcë që vën në peshojë politikën e afrimit, të ndërtimit dhe, të përgëzimeve. Prandaj Arbëri, të cilin e lëndoi errësira e shekujve nuk kërkon shpëtim nga ai që ia bën gropën dhe, ia ndërron këngën në vaj të përmortshëm.

3.

Kaçakët nuk i kërkonin ndjesë Satrapit - pushtuesit - as nuk guxonte kush t’i pyeste kah nxirrnin mjete për jetesë: I mbanin të vetët - farefisi arbëror.

Babai besonte që nuk do të ishte zhgënjim, nëse zgjat zhagitja kah rrafshi, ku shartohet murri për fryte të buta. Aty micanët do t’ia shkurtonin bishtin belasë, si “një rrugë e dy punë”. E dinin ata se “po e lëshove sllavojsin të hyjë për derë - të qet nga dritarja”; terr të bëhet kah të shohin sytë; mendja të merret ku të shkel këmba - midis rrafshit then qafën - jeta të bëhet shkallë pa përpjetëz, shteg pa dritë... gjallëria merr tatpjetën - e përbinë lufta...

Një fuqi shtypëse shtyn e ngreh, duke kullandrisur, pa mirëkuptim për marrëveshje... acari dridh zemrën e varfanjakëve të uritur, të cilët zbathur shkelin mbi arin e trojeve arbërore - Rrafshlartën e Kosovës, ashtu pa qit dorë mbi krye, pa i shpëtuar thumbit - kthetrave të Kuçedrës zaptuese... Atje zhgrehet reja - rrufeja mizore. Plumbi shiton arbanët e shpagimi përbin djersë e gjak, kurse mërgimi thith lulen e jetës, sharton kryet për rritë tjetërfare...Kaçakët bartin gjithë atë takëm kaba: armë kalibrash e modelesh të ndryshme, të blera e të falura; të grabitura nga duart e zaptuesit... Bartin veshje kombëtare: jelek me sumbulla, mitan të mëndafshhtë e këmishë me tire, tirq zhguni me shumë gajtana e shokë të larme; opinga të thurrura me rrjetë që ia kalojnë fabrikës; xhamadan a xhurdi mbi krahërorin e gjërë si shpat shullani, stolisur me qystek e sahat për lakmi... Dhe, Ora e maleve përruron një bajrak ndër bajraqe...

N'ashkla baba u thërmue,
N'atë kokë nëna u përbe -
U bë ashkël, por s'u gjujzue!

Arbanët thithin terrin e së përditshmes, në të cilën avullohet vesa e agut që zbut qiellin

dhe egërsirat e tokës.Por, mu aty sllavojsit përforcojnë rrethimin që shpërthimi të ishte më i përgjakshëm.

Në këtë mjerim, RINIA i ngjanë fidanishtes gjelbëroshe: filiza shtalbë që hanë arsye dhe ecin në hap me kohën, në mënyrë që t'u qëndrojnë moteve të ndryshueshme. Ndryshojnë vetveten dhe përfillin zhvillimin e gjithëmbarshtëm. Bëhen edhe të qëndrueshëm që të mos zhguleshin "këtu" për t'u ngulur "atje", doemos qëndrojnë si "guri i rëndë në vend të vet".

Megjithatë, duke ecur nëpër shkretëtirë, së pari shihja kroin e kristaltë... Por, në ankthin e etjes uji më ishte bërë "fatamorganë", era e shkretëtirës çep bullushtre, më tutje i argjenditë.. Dhe, sa më shumë digjte etja - çepi i artë kallte rërën flakë të praruar nga rrezet mashtruese të diellit që nuk nxenë njësoj.

Dhe, nëna e arbërit për lirishtesit ka gatuar nga "shtatë bukë çerepi" brenda natës plle: me gëzim në zemër e rrezik mbi krye. Dhe, i biri - "syshkruari i nënës" në sheshin e nderit numëronte kokat: disa të shituara ballë për ballë; të tjera në Cung të druve - viktimat të tradhtisë e të batarës, duke lënë vazhden e mëdyshjeve...

Kur hetoi Micani se po vlonte "diç" zhurmues, si krater i djersitur... pyeti të bijtë,

ashtu me të vjetrën:

-Ti, si e përballon të ftohtit?!

-Vetë jam i nxehtë - era hyn këndeje e del andej...

-Hëë! E ti? - i drejtohet të ndërmjemit.

-Unë të nxehtit e kam në gacëkeqe: ose ma skuqin, ose ua ftohi!

Edhe Sllavoja kishte zdashur Mantelin e Murgut, por ushtronte adetin e faltores, e cila ia kishte themeluar mbretërinë - shiste fall për demokraci e i binte daulles në vallen e arushave... kallajis telat e çekërkut të vjetër, kurse çakajtë në tollovi hanë edhe klyshët e vet e sllavojsit shkaktojnë fatkeqësi për xhinsin tjetërfare, duke thyer besimin e ndërjsellë.

Fitore, megjithatë do të quhej sosja e pushtimit, ku nuk mbet fije dyshimi për shpagim.

Dashuria për jetë kushtëzon dashurinë ndaj punës... Çel si syri i pranverës në stinët fatbardha. Hëna e re u shpallë dashuri varfanjakëve gazmorë. Andaj thuhet: Ec përtokë, nëse don ta njohësh qiellin që frymëzon jetën, fitimin dhe harenë... Varfanjakët bubrojnë mbi tokën e zezë që dergjet për punë... Shtohet edhe dashuria ndaj punës. Ajo gurgullon si burim i jetës...Kultura përgjithësisht dhe, pavarësia veçanërisht bëjnë forcën që nuk qas mashtrimin e fuqisë madhore, as autoritetin e forcës që then

“dashurinë” ndaj MËMËDHEUT, të cilin e zbukuron puna e të bijve.

Edhe TRUNGU copëtohet, por ashklat i bien pranë.

I zoti dhe e zoja e shtëpisë lindin Petrita me fletë që gjejnë strehë nën flatrat e Shqiponjës. Këta lisa bëjnë zabelin - strofull në të cilin rron edhe gjarpëri, thi u egër dhe, dhëlpëra dinake, nga të cilët thi then qafën në akull, dhëlpërës i digjet bishti, gjarpëri merr ves nga dhëlpëra - don të bëhet “Ora e shtëpisë”... Nëse e prekë të kafshon.

Forca e Lëvizjes shquan SKAJIN që lidh vargmalet kësulëbardha, të cilat i bëhen kurorë Rrafshlartës krenare... Por, gjuha e çakallit nënkupton mashtrimin që u bëhet arnautëve, si dhe dredhitë e veçilëve të të mëdhajve... Ndoshta që të mos u zhgrehet kurtha!? Por, besimi i ndërsjellë shtron rrugën kah shtegu i dritës.

Dhe, më nxitas!

Një hise e Evropës njëson Sllavojën “si veten”, ashtu brinoç dhe ndërmjetës i shkathtë. Mirëpo veçili hulumtues ndërthurrë leqet e sherit - mbjell farën e përçarjes... Duke vajtuar mëlton vullnetin e Padronit që nuk lejon të prehet “Qershia e Megjës”. Ngul këmbë të fitojë besimin, pa të cilin s’ka mirëkuptim, arsye, as zgjidhje kurrfare... Trillon mashtrimin dhe, “bind opinjonin”, se në rast nevojë edhe LISI mund të lozë nga vendi, të shpërngulet...

Mbase sunduesit nuk i rreh teli në shkronjë...
Ndërron ligjin, sipas syrit çakërr...

Duke nxjerrë djallëzitë nga vetvetja
formësohet vetëdia - ndërgjegje që nënkupton
të vërtetën e idhët, se pa u bërë vegjëlja zot i
vetes nuk ka mirëqenie, as jeta s'ka kuptim.

Kjo e vërteta jonë ka të vetmën
alternativë: “Ndihmo Zot e krahu jot”!
Shqiptarët me emër të vet përgëzojnë
përbetimin: Me vdekjen jemi të pajtuar, por me
fatin JO!

* * *

Në këto BRIGJE “Shiu i budallait” rigon
e qullos, pa mëshirë, pa pengesë... Rigon pa
gajle, se gjoja s'ankohet ndokush, mbase askujt
s'i mbet hatri... Por, mëtrashet zullumi: Gjëmë
e bubullimë... shtrëngatë që sjell rrufe e djeg e
vret duke shungulluar... Tmeron bjeshkë e vërri
dhe trazon gjallesat që ngasin e bërtasin si të
tërbuara.

Hyqymeti harron hallet e veta... Marrin
krye çakajtë që u sjellin mjerim “varfanjakëve
gazmorë”, të cilët në të kthyer të hakut i
mëshojnë gogisht... Çmendet edhe Xekri...
Sunduesi shiton të pafajshmit e don të nxjerr
“dhjam nga pleshti”... Vojvoda dhe Sërbenda e

bëjnë “lejlek” strofullin e vet dhe, u ndajnë
pleqni të tjerëve... Arbëri ngul këmbë si para
gurit të pritës - bën një hap përpara në shenjë
qëndese... E thërret “Ora e Zgjuar”!

Edhe Baca i hyri bungajës pa këqyrë
prapa, pa garancë se i del në krye. Sllavojsit
zhagiten në zhyllin e STIHISË, të shtyrë nga
hegjemonizmi që don të shpallet Zot i tokës
dhe i qiellit, ashtu çfrenuar për të çfarosur
xhinsin tjetërfare, të cilët kanë një Zot, por nuk
i përruron një KAMBANE... Aty mbeti im at...
Ç'andëj vrapon - t'ma kalojë - im bir...
bashkudhëtarët varg e vistër. Pra, lum ai që
formëson bërthamën e besimit të ndërjsjellë!
Përndryshje, si do të kuptohej realiteti pa burra
të mëdhenj, pa miqësi të fortë?!

Hovi rinor, lufta për ekzistencë: bukë, ujë
e dritë, fuqia punëtore përtrijë begatimin
material e shpirtëror, puthin horizontin e
marrëdhënieve ndërnjerëzore, pa smirë, pa
urrejtje kombëtare, siç i ka hije njeriut të
njerëzuar.

Në këtë vazhdë mjeshtër është ai që
skijon në rrëshqitëza dhe nuk i then skijat...
Ruan kryet për t'i dalur matanë aventurës
kundër shtrëngatës me rrungajë - stihisë...

Dhe, Arbëri sa herë “gaboi vetëdijshëm” -
për të ruajtur unitetin kombëtar - e vërteta e

idhtë qiti përfushë mashtrimin... Lulet e natyrës së egër të maleve tona thahen si cungu i qarrit që bën zjarr kërcellues e gaca prushi të pashuar në oxhakun që tymon... Është e lumtur RINIA që arrinë t'i ketë prapavi prindërit - popullin i cili përgëzon breznitë që rriten në hijeshinë e vet... Vuajtja do t'i bëhej ardhmëri e panjohur, sikur të mos besonte se uniteti e bashkimi do të arrihen, në mos tjetër, nëpërmjet të begatimit material e shpirtëror. Mbase ndryshje është qëndrimi ndaj normave të vulosura "pa të zotin e shtëpisë" dhe, krejt ndryshje besimi ndaj LIRISË që fitohet me aftësitë e veta fizike e mendore, pavarësisht nga ambiciet e "të interesuarve" - qofshin dashamirë, apo miq të përzemërt.

Në luftën e BAROTIT Dhëlpëra nxori Bacën nga goja e gjarpërit... Por, bëri që i njëjti diell mos t'i nxejë njësoj... Baca hetoi dinakrinë... rrethon oborrin për të qenë zot shtëpie në të veten...

Dhe, mund të na bie ngusht veshja kombëtare, por na ka hije plisi i bardhë.

Tahir Jaha
PËRSËRITJE TË PËRDHEMBSHME

Boton
JETA E RE

Radhitja kompjuterike
SYHEJL HAVOLLI

Realizimi kompjuterik
BLERIM HASANAJ

U shtyp në shtypshkronjën
"ID Print"
DUGAGJIN ROZHAJA

Botimin e kësaj tubëze e financoi
Vllaznim dhe Lamija Jaha

Edhe kjo tubëz shpërndahet
në mënyrë të organizuar - falas